

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد

نقش بازیگران منطقه‌ای در روند صلح خاورمیانه؛ علایق و منافع متعارض (۱۹۹۰-۲۰۱۲)

از

صادق صادقی

استاد راهنما

دکتر سید امیر نیاکوئی

شهریورماه ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد

نقش بازیگران منطقه‌ای در روند صلح خاورمیانه؛ علایق و منافع متعارض (۱۹۹۰ - ۲۰۱۲)

از

صادق صادقی

استاد راهنما
دکتر سید امیر نیاکوئی

استاد مشاور
دکتر احمد جانسیز

شهریورماه ۱۳۹۲

تقدیر و تشکر:

در آغاز لازم می‌دانم از زحمات پدر و مادر گرامی‌ام و کلیه‌ی کسانی که در دوران تحصیل همواره مشوق و پشتیبان اینجانب بوده‌اند کمال تشکر را بنمایم. نگارنده بر خود لازم می‌داند که از زحمات بی‌دریغ، تلاش‌های بی‌وقفه و راهنمایی‌های ارزشمند استاد گرامی جناب آقای دکتر سید امیر نیاکوئی در راستای انجام این پروژه در طول یک سال گذشته تشکر و قدردانی نماید. همچنین از استاد مشاور محترم جناب آقای دکتر احمد جانسیز که چه در دوران تحصیل و چه در پیشبرد این پژوهش کمک شایانی به من نمودند صمیمانه قدردانی می‌نمایم.

در پایان از زحمات اساتید گرانقدر جناب آقای پروفیسور سیمبر و سرکار خانم دکتر رادگودرزی همچنین اساتید گرانقدر دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) جناب آقایان دکتر مجید بزرگمهری، دکتر بهرام نوازنی، دکتر محمد رحیم عیوضی و دکتر حاکم قاسمی که در طول دوران تحصیل از محضر آنها استفاده نمودم تقدیر و تشکر می‌نمایم. و توفیق روزافزون ایشان را از درگاه ایزد منان خواستارم.

تقدیم به ...

تقدیم به پدر و مادرم که به من چگونه زیستن را

آموختند.

تقدیم به آنان که در راه کسب علم و معرفت برای من

آنچه در توان داشتند انجام دادند.

تقدیم به آنان که در رهگذر عمر یاری‌گر و مایه‌ی

دلگرمی من بودند.

فهرست مطالب

..... فصل اول کلیات تحقیق	
۱-۱- طرح و تبیین مسئله	۲
۲-۱- هدف پژوهش	۲
۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش	۳
۴-۱- پیشینه پژوهش	۳
۵-۱- پرسش پژوهش	۵
۶-۱- فرضیه پژوهش	۶
۷-۱- تعریف مفاهیم	۶
۸-۱- متغیرهای پژوهش	۷
۹-۱- روش پژوهش	۷
۱۰-۱- موانع و محدودیت‌های پژوهش	۸
۱۱-۱- سازماندهی پژوهش	۸
..... فصل دوم مبانی نظری سیاست خارجی	
..... مقدمه	۱۰
۱-۲- روشهای مطالعه سیاست خارجی	۱۰
۲-۲- سطح تحلیل:	۱۴
۱-۲-۲- سطح تحلیل کلان - سیستمی:	۱۵
۲-۲-۲- سطح تحلیل خرده - سیستمی:	۱۵
۳-۲-۲- سطح تحلیل تلفیقی یا پیوستگی:	۱۵
۳-۲- عوامل مؤثر در تعیین سیاست خارجی:	۱۶
۱-۳-۲- منافع ملی:	۱۷

۱۹.....	۲-۳-۲- اهداف ملی:
۲۰.....	۳-۳-۲- امنیت ملی :
۲۱.....	۴-۳-۲- قدرت ملی:
۲۲.....	۴-۲- سیاست خارجی ایدئولوژی محور:
۲۴.....	۵-۲- سیاست خارجی توسعه‌گرا و اقتصاد محور:
۲۵.....	۱-۵-۲- مفهوم و جوهره سیاست خارجی توسعه‌گرا:
۲۶.....	۶-۲- سیاست خارجی امنیت محور:
۲۷.....	نتیجه‌گیری فصل:
.....	فصل سوم روند صلح خاورمیانه: فرازها و فرودها
۳۰.....	مقدمه
۳۱.....	۱-۳- ریشه‌های منازعه اعراب و اسرائیل:
۳۱.....	۲-۳- فرایند صلح خاورمیانه:
۳۲.....	۱-۲-۳- طرح‌های صلح ارائه شده برای منازعه اعراب و اسرائیل در دوره جنگ سرد
۳۲.....	قطعه‌نامه تقسیم (۱۸۱)
۳۳.....	قطعه‌نامه ۱۹۴
۳۴.....	قطعه‌نامه ۲۴۲ شورای امنیت
۳۴.....	طرح راجرز
۳۴.....	قطعه‌نامه‌های ۳۳۸ و ۳۳۹
۳۵.....	قطعه‌نامه ۲۵۳۵ مجمع عمومی
۳۵.....	طرح صلح مشترک
۳۶.....	طرح ملک حسین
۳۶.....	کنفرانس ژنو ۱۹۷۳

- ۳۶.....قطعنامه کنفرانس سران عرب.....
- ۳۷.....طرح کارتر و بیانیه آمریکا و شوروی.....
- ۳۷.....توافق کمپ دیوید.....
- ۳۸.....طرح بگین.....
- ۳۹.....اعلامیه ونیز.....
- ۴۰.....طرح فهد.....
- ۴۰.....طرح ریگان.....
- ۴۱.....طرح فاس(بیانیه فاس).....
- ۴۲.....طرح برژنف.....
- ۴۲.....موافقتنامه اردن (اعلامیه امان).....
- ۴۳.....طرح شولتز.....
- ۴۳.....۲-۳-۲- مذاکرات صلح اعراب واسرائیل بعد از جنگ سرد.....
- ۴۳.....کنفرانس مادرید.....
- ۴۴.....قرارداد صلح غزه- اریحا (اسلو ۱).....
- ۴۵.....قرارداد صلح طابا (اسلو ۲).....
- ۴۵.....قرارداد الخلیل.....
- ۴۵.....یادداشت تفاهم «وای ریور».....
- ۴۶.....توافق شرم‌الشیخ.....
- ۴۷.....طرح امیر عبدالله.....
- ۴۹.....طرح صلح نقشه راه.....
- ۴۹.....کنفرانس آنابولیس.....
- ۵۰.....۳-۳- ماهیت طرح‌های صلح خاورمیانه.....

۵۲.....	۴-۳- موانع و چالش‌های موجود در مذاکرات صلح خاورمیانه.....
۵۲.....	۳-۴-۱- موانع شکلی.....
۵۴.....	۴-۳-۲- موانع ماهوی.....
۵۵.....	نتیجه‌گیری فصل:.....
.....	فصل چهارم: تاملی بر سیاست خارجی کشورهای جبهه مقاومت و مواضع و منافع آنها در روند صلح خاورمیانه.....
۵۸.....	مقدمه.....
۵۸.....	۴-۱- سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....
۵۹.....	۴-۱-۱- عناصر تعیین کننده سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۰.....	۴-۱-۲- اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۱.....	۴-۱-۳- جهت‌گیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۲.....	مواجهه جویانه/ آرمان محور.....
۶۳.....	مواجهه جویانه/ الزام محور.....
۶۳.....	تعامل گرا/ آرمان محور.....
۶۴.....	تعامل گرا/ الزام محور.....
۶۴.....	مواجهه جویانه/ آرمان محور.....
۶۴.....	۴-۱-۴- جمهوری اسلامی ایران و منازعه اعراب- اسرائیل.....
۶۶.....	۴-۱-۴-۱- مواضع جمهوری اسلامی ایران در برابر مسئله اعراب و اسرائیل از جنگ سرد تا پایان جنگ تحمیلی.....
۶۷.....	۴-۱-۴-۲- مواضع جمهوری اسلامی در برابر مسئله اعراب و اسرائیل در دوره پس از جنگ سرد (۲۰۰۱- ۱۹۹۱).....
۶۸.....	۴-۱-۴-۳- مواضع جمهوری اسلامی در برابر منازعه اعراب - اسرائیل پس از یازده سپتامبر (۲۰۱۳- ۲۰۰۱).....
۷۱.....	۴-۱-۵- انتظارات ایران از صلح خاورمیانه.....
۷۳.....	۴-۱-۶- تهدیدات اسرائیل علیه جمهوری اسلامی ایران.....
۷۶.....	۴-۱-۷- رژیم صهیونیستی وسیله کسب هژمونی منطقه‌ای در گفتمان مذهبی انقلابی ایران.....

۷۷.....	۴-۲- بخش دوم: نگاهی اجمالی به سیاست خارجی سوریه
۷۷.....	۴-۲-۱- اصول و اهداف سیاست خارجی جمهوری سوریه
۸۰.....	الف - اهداف کوتاه مدت
۸۱.....	ب - اهداف میان مدت
۸۱.....	ج - اهداف درازمدت
۸۲.....	۴-۲-۲- سیاست خارجی بشاراسد
۸۲.....	۴-۲-۳- دیدگاه سوریه در مورد منازعه اعراب- اسرائیل قبل از ۱۹۹۰
۸۶.....	۴-۲-۴- رویکرد سوریه به منازعه اعراب- اسرائیل پس از سال ۱۹۹۰
۹۰.....	۴-۲-۵- انتظارات سوریه از روند صلح خاورمیانه و موانع اصلی در روند مذاکرات صلح سوریه- اسرائیل
۹۰.....	۴-۲-۵-۱- مساله آب
۹۴.....	۴-۲-۵-۲- موضوع جولان: آب، حوزه نفوذ و امنیت
۹۸.....	۴-۲-۶- پیچیدگی مذاکرات سوریه - اسرائیل در دوران بشار اسد
۱۰۰.....	نتیجه‌گیری فصل: ۱۰۰
.....	فصل پنجم: تاملی بر سیاست خارجی کشورهای عرب محافظه و مواضع و منافع آنها در روند صلح خاورمیانه
۱۰۲.....	مقدمه
۱۰۲.....	۵-۱- بخش اول سیاست خارجی مصر در دوره مبارک
۱۰۳.....	۵-۱-۱- مروری بر دانش پژوهی فعلی در مورد سیاست خارجی مصر
۱۰۶.....	۵-۱-۲- سیاست خارجی مصر در دوره مبارک
۱۰۷.....	۵-۱-۳- مصر و منازعه اعراب- اسرائیل
۱۰۸.....	۵-۱-۴- کمپ دیوید و روابط مصر و اسرائیل و نگاه مصدر در زمان مبارک به منازعه اعراب- اسرائیل
۱۱۱.....	۵-۲- بخش دوم سیاست خارجی عربستان سعودی
۱۱۱.....	۵-۲-۱- بسترهای شکل‌گیری سیاست خارجی عربستان سعودی

۱. موقعیت ژئوپلیتیک ۱۱۱
۲. ساختار سیاسی و تصمیم‌گیری ۱۱۱
۳. عامل اقتصادی ۱۱۲
۴. ایدئولوژی ۱۱۲
۵. عامل امنیت ۱۱۲
- ۵-۲-۲- اهداف سیاست خارجی عربستان سعودی ۱۱۳
- ۱- تضمین امنیت داخلی و منطقه‌ای ۱۱۴
- ۲- تاکید بر رهبری جهان اسلام به منظور کسب حمایت ملل اسلامی ۱۱۴
- ۳- مخالفت و مبارزه با فعالیت کانون‌های انقلابی در منطقه و جهان اسلام ۱۱۵
- ۵-۲-۳- میانجیگری و سیاست خارجی عربستان سعودی ۱۱۵
- ۵-۲-۴- عربستان و منازعه اعراب و اسرائیل ۱۱۸
- طرح صلح ملک عبدالله ۱۲۱
- حماس و فتح پیمان مکه ۱۲۳
- ۵-۲-۵- انتظارات عربستان سعودی از روند صلح ۱۲۵
- نتیجه‌گیری فصل: ۱۲۷
- فصل ششم نتیجه‌گیری**
- منابع و ماخذ فارسی ۱۳۸
- الف. کتب ۱۳۸
- ب. مقالات ۱۴۰
- پ. پایان نامه ۱۴۲
- ت. روزنامه و مجلات ۱۴۲
- ث. اینترنت ۱۴۲

منابع انگلیسی: ۱۴۳

نقش بازیگران منطقه‌ای در روند صلح خاورمیانه: علایق و منافع متعارض (۲۰۱۲ - ۱۹۹۰)
صادق صادقی

خاورمیانه از دیر باز جزء مهمترین کانون‌های منازعه و مناقشه در جهان است. این منطقه در سالهای پایانی قرن بیستم و آغازین قرن بیست و یکم همواره درگیر منازعات بسیاری بوده به نحوی که شاید کمتر منطقه‌ای در جهان را یافت که این گونه بستر بحران و منازعه باشد. یکی از مهمترین منازعاتی که بیش از یک قرن است دامنگیر این منطقه شده منازعه اعراب و اسراییل است. اهمیت این منازعه به حدی است که شاید بتوان آن را کانون و زیر بنای سایر منازعات در این منطقه قلمداد نمود. این مسئله یکی از پیچیده‌ترین موضوعات حال حاضر روابط بین‌الملل محسوب می‌شود که توجه جامعه جهانی را به خود جلب نموده است و موجب شده که موسسات، دولتها، سازمانها و شخصیت‌های زیادی را وادار نماید که به دنبال راه حلی برای پایان دادن به آن و ایجاد صلح باشند. راه‌حلهایی که تا کنون نتوانسته این مشکل را حل نمایند. از دهه ۱۹۹۰ میلادی فرایندی تحت عنوان روند صلح خاورمیانه برای حل این منازعه شکل گرفته است که بازیگران متعددی در آن نقش‌آفرینی می‌کنند. به نظر می‌رسد کشورهای ایران، سوریه، مصر و عربستان سعودی در زمره مهمترین بازیگران منطقه‌ای موثر در روند صلح محسوب می‌شوند. بازیگرانی که بنا به منافع و علایق خود نگاهی متفاوت به روند صلح داشته و راهکارهای مورد پسند خود را دنبال می‌کنند. مواضع این کشورها در برابر فرایند صلح بیانگر این مسئله است که مجموعه‌ای از عوامل ایدئولوژیکی، هویتی، ژئوپلیتیکی و امنیتی دغدغه اصلی این کشورها در روند صلح است. به نظر می‌رسد دغدغه‌های امنیتی مهمترین دلیل همراهی کشورهای عربستان سعودی و مصر با روند صلح می‌باشد. مقاومت ایران ناشی از دغدغه‌های هویتی و ایدئولوژیکی و مخالفت سوریه متأثر از عوامل و مسائل ژئوپلیتیکی است.

کلید واژه: خاورمیانه، صلح، ایران، سوریه، مصر، عربستان سعودی، بازیگر منطقه‌ای

Abstract:

The role of regional actors in the Middle east peace process : conflicting interests and benefits (1990-2012)

Sadegh Sadeghi

The main focus of the Middle East conflict and the long conflict in the world. The area in the late twentieth and early twenty-first century has always been involved in many conflicts in a way that not many regional crises and conflicts in the world is found that this substrate. One of the major conflicts that have plagued the region for more than a century, the Arab-Israeli conflict. The importance of this conflict to the extent that it might be considered the core and foundation of other conflicts in the region. to it and be peace. Solutions that have so far been unable to solve this problem. The 1990s as the Middle East peace process to resolve the conflict is shaped by many actors who play in it. It seems that Iran, Syria, Egypt and Saudi Arabia are among the most important regional actors in the peace process are effective. Actors who look different according to your interests and approaches to the peace process have preferred to follow. The countries' positions against the peace process is to represent a set of ideological identity, geopolitical and security is the main concern of the countries in the peace process. Security concerns seem to be the most peace process is accompanied by Saudi Arabia and Egypt. Iranian Resistance arising from issues of identity and ideological and geopolitical issues affected by Syria's opposition.

Keywords: Mideast peace, Iran, Syria, Egypt, Saudi Arabia, regional player

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- طرح و تبیین مسئله

در آغاز هزاره سوم، خاورمیانه همچنان یکی از بحرانی‌ترین مناطق دنیاست. مولفه‌های ژئوپولیتیکی نشان از پیچیدگی‌های سیاسی در این منطقه دارد. بافت سیاسی منطقه به این صورت است که کشورهای تشکیل دهنده آن اکثراً یا عرب هستند (به جز ایران، ترکیه و اسرائیل) یا مسلمان هستند به جز اسرائیل و یا سنی مذهب هستند به جز ایران خاورمیانه از دیرباز تاکنون کانون منازعات بین اعراب و اسرائیل بوده و هست با گذشت بیش از یک قرن از کشمکش بین اعراب و یهودیان اسراییلی بر سر مسئله فلسطین بسیاری از ناظران مسائل خاورمیانه بر این نکته اتفاق نظر دارند که کشمکش مذکور منشاء اصلی بسیاری از مشکلات منطقه بوده و رویدادها و دگرگونی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن را رقم زده است. اگرچه از همان دوره‌های آغازین کشمکش، تلاش‌های گوناگونی از سوی طرف‌های درگیر و سایر بازیگران برای پایان دادن به کشمکش و یافتن راهی برای همزیستی دو گروه صورت گرفت، اما تا کنون هیچ یک از این پیشنهادها و راه‌حل‌ها نتوانسته به اختلافات میان اعراب و اسرائیلی‌ها پایان دهد. از سوی دیگر، با وجود اهمیت صلح در خاورمیانه برای سیاست‌های جهانی و منطقه‌ای و درک این مسئله که بحران فلسطین کانون اصلی سایر بحران‌های داخلی و منطقه‌ای در خاورمیانه بوده هیچ راه حل جامع قابل قبولی برای طرفین درگیر پیشنهاد نشده است. بنابراین یکی از مسائل اساسی که همواره وجود داشته چگونگی ایجاد صلح و در واقع روند صلح در منطقه است. از آنجا که بازیگران متعددی در روند صلح مداخله دارند و با توجه به اینکه مواضع و منافع آنها در برابر فرایند صلح متفاوت بوده است. و از مهمترین بازیگران موثر در این روند بازیگران منطقه‌ای خصوصاً کشورهای ایران، سوریه، مصر و عربستان سعودی می‌باشد. ما در این پایان‌نامه ضمن بررسی فرایند صلح در خاورمیانه دیدگاه و مواضع کشور های مذکور را در قالب کشورهای محتاط و محافظه‌کار عرب شامل عربستان سعودی و مصر و جبهه مقاومت شامل ایران و سوریه مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهیم.

۲-۱- هدف پژوهش

هدف هر پژوهش، پر کردن خلاء و کاستی هاست و یا در جهت رفع عیب و نقص نوشته‌های دیگران می‌کوشد. بر این اساس نویسنده در جریان بررسی منابع کتابخانه‌ای با فقدان یک منبع مستقل در این زمینه مورد مطالعه مواجه شد به طوری که علی‌رغم وجود منابع فراوان در مورد منازعات خاورمیانه منبع مستقلی که به موضوع مورد بحث اشاره کند وجود ندارد. بنابراین هدف اصلی این پژوهش گردآوری منبعی در این خصوص می‌باشد.

۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش

درک و شناخت صحیح از تحولات منطقه‌ی خاورمیانه و کشورهای آن برای ایران که خود در این منطقه قرار دارد و به عنوان نزدیک‌ترین محیط جغرافیایی گسترده‌تر از کشورها محسوب می‌شود، ضروری می‌باشد. در این راستا بررسی روند صلح خاورمیانه و مواضع کشورهای منطقه در برابر آن نیز یکی از مهمترین اقدامات شناخته می‌شود. کشور سوریه به دلیل مسائل ژئوپلیتیک و همجواری با رژیم اسرائیل به عنوان کشور خط مقدم جبهه اعراب و اسرائیل شناخته شده و اکنون نیز به عنوان کشور خط مقدم که مخالف باروند فعلی سازش است مطرح می‌باشد، کشورهای مصر و عربستان نیز از کشورهای تاثیرگذار در منطقه و جهان اسلام می‌باشند. علاوه بر اهمیت این موضوع علاقه نویسنده به مسائل منطقه‌ای و جهان اسلام نیز سبب گردید که به موضوع مورد بحث پرداخته شود.

۴-۱- پیشینه پژوهش

علی‌رغم حساسیت و اهمیت موضوع بایستی این نکته را یاد آور شد که هیچ‌گونه منبع مدون و منسجمی که به موضوع مورد بحث مربوط شود وجود ندارد و تنها در برخی از کتب و مقالات مباحثی به شکل مختصر و جزیی بیان شده است. که آنها نیز به شکل مستقیم به موضوع نپرداخته‌اند در این ارتباط تنها گزارش‌ها و مقالاتی به چشم می‌خورد که از جمله این موارد به موارد زیر می‌توان اشاره نمود:

مقاله جایگاه صلح خاورمیانه در سیاست خارجی ایران و آمریکا عباس ایمان‌پور (۱۳۸۳) که به بررسی روند صلح خاورمیانه از منظر سیاست خارجی ایران و آمریکا پرداخته است و تقابل آنها را مورد بررسی قرار می‌دهد. و بیان می‌دارد که این روند چه میزان در راستای منافع این دو کشور قرار دارد. نویسنده در این مقاله به ابعاد مختلف روند صلح خاورمیانه و نقش سایر بازیگران خصوصا کشورهای عربی و اسرائیل به عنوان طرف‌های اصلی درگیر در آن توجهی ندارد. و روند صلح را از نگاه دو کشور مذکور مورد بررسی قرار می‌دهد.

کتاب جایگاه فلسطین در سیاست خارجی ایران احمد شهبازی (۱۳۹۱) این کتاب شامل یک مقدمه چهاربخش و یک نتیجه‌گیری است در این کتاب نویسنده به طور عمده به بررسی سیاست خارجی ایران در دوره‌های مختلف بعد از انقلاب از منظر سازه‌نگاری پرداخته و اهمیت فلسطین را در این چارچوب تحلیل می‌کند. نویسنده در این کتاب اشاره‌ای به منازعه اعراب و اسرائیل ندارد و مرکز توجه نویسنده فقط بررسی سیاست خارجی ایران و نگاه ایدئولوژیک آن به مسئله فلسطین است.

کتاب بازیگران روند صلح در خاورمیانه محمد باقر سلیمانی (۱۳۷۹) این کتاب شامل یک مقدمه، سه بخش و نتیجه‌گیری است که در این کتاب نویسنده بیشتر به بررسی نقش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در روند صلح خاورمیانه

از کنفرانس مادرید در سال ۱۹۹۱ تا بعد از قرارداد مریند در سال ۱۹۹۸ و با تاکید بر نقش ایران پرداخته است. نویسنده در این کتاب به صورت کلی به نقش بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای می‌پردازد و به صورت مختصر به مواضع کشورهای مصر و عربستان اشاره می‌کند و فاصله زمانی آن نیز تا سال ۱۹۹۸ می‌باشد. این کتاب در این حوزه نسبت به سایر منابع جامع‌تر می‌باشد.

مقاله طرح‌های صلح خاورمیانه اهمیت، اهداف و فرجام حمید احمدی (۱۳۸۹) که در این مقاله نویسنده به بررسی ماهیت طرح‌های صلح پرداخته است. و آنها رابه هفت نوع راه‌حل برای پایان بحران فلسطین به صورت زیر تقسیم کرده کشور فدرال، تقسیم فلسطین به دو منطقه یهودی و فلسطینی، طرح‌های مربوط به خود مختاری فلسطینی‌ها، تاسیس دو دولت فلسطینی و اسرائیلی و کنفدراسیون فلسطینی و اردنی و مدعی است که رویدادها نشان می‌دهد که تشکیل یک کشور مستقل فلسطینی در کنار اسرائیل با بیشترین اقبال مواجه بوده است. نویسنده در این مقاله به سایر ابعاد روند صلح و چرایی شکل‌گیری آن و بازیگران موثر در روند صلح اشاره‌ای ندارد.

مقاله ریشه‌های تاریخی شکست صلح خاورمیانه احمد دوست محمدی (۱۳۸۶) که در این مقاله نویسنده به دنبال بررسی ریشه‌های شکست طرح‌های صلح خاورمیانه است. و مدعی است که ریشه‌های کشمکش در خاورمیانه به خلق و خوی نژادپرستانه و توسعه‌طلبانه و سلطه‌جویانه اسرائیل بر می‌گردد. که بر گرفته از تعالیم تحریف شده تورات، تلمود و پروتکل‌های زعمای صهیونیسم می‌باشد و اسرائیل به دنبال ایجاد یک صلح واقعی نیست بلکه همچنان به دنبال سلطه‌گری بر سرزمینهای اشغالی است. نویسنده در این مقاله تنها به یکی از عوامل شکست طرح‌های صلح توجه دارد و به سایر عوامل نمی‌پردازد.

کتاب ایران و رژیم صهیونیستی از همکاری تا منازعه امیر محمد حاجی یوسفی (۱۳۸۲) نویسنده در این کتاب به تحلیل روابط ایران با اسرائیل قبل و بعد از انقلاب پرداخته است و درباره منازعه اعراب و اسرائیل و روند صلح مطالبی نیاورده است.

کتاب تحلیلی بر مذاکرات فلسطینی اسرائیلی حمیدرضا دهقانی پوده (۱۳۹۰) این کتاب دارای شش بخش است که نویسنده در آن بیشتر به بررسی مذاکرات و طرح‌های صلح از آغاز تاکنون پرداخته و به نقش بازیگران مختلف در روند صلح توجهی نداشته است و مطالبی عنوان نکرده است.

کتاب بحران فلسطین و آینده آن منوچهر محمدی (۱۳۸۸) این کتاب مشتمل بر نه فصل است که در آن نویسنده به دنبال تحلیل کمی بحران فلسطین و ابعاد مختلف آن است. این کتاب نیز تنها به مسئله فلسطین اشاره دارد و سایر مسائل مطرح در زمینه روند صلح را مورد توجه قرار نمی‌دهد.

کتاب چالش‌ها و منازعات در خاورمیانه اصغر جعفری ولدانی (۱۳۸۸) نویسنده در این کتاب که شامل دوازده فصل است به بررسی منازعات موجود در خاورمیانه و علل آن می‌پردازد. به مسائل در ارتباط با منازعه اعراب و اسرائیل نمی‌پردازد و تنها به چالش‌های بین برخی از بازیگران منطقه‌ای اشاره می‌کند.

مقاله مذاکرات سوریه و اسرائیل مبانی روند و پیچیدگی سیدحسین موسوی (۱۳۸۸) نویسنده در این مقاله به مذاکرات بین سوریه و اسرائیل و موانع آن می‌پردازد و شرایط لازم برای رسیدن به صلح را از جانب طرفین مورد ارزیابی قرار می‌دهد. و به سایر موانع موجود در روند صلح خاورمیانه نمی‌پردازد.

کتاب ایران و مسئله فلسطین علی اکبر ولایتی نویسنده در این کتاب ضمن بیان و توصیف وقایع فلسطین موضع ایران را نیز در آخر هر مبحث ذکر نموده است. این کتاب نیز به طور کامل به موضوع مورد بحث نمی‌پردازد و تنها اشاره‌ای به قسمتی از موضوع دارد.

مقاله تحول رویکرد عربستان به کشمکش اعراب و اسرائیل سجاد بهرامی مقدم (۱۳۹۰) که در آن نویسنده به ارزیابی رویکرد عربستان سعودی در برابر روند صلح خاورمیانه می‌پردازد. که در جهت ایجاد صلح تلاش می‌کند. این مقاله نیز بیشتر منحصر به عربستان سعودی است و به سایر بازیگران توجهی ندارد.

با وجود اینکه نگارنده از کتب و مقالات مذکور در تدوین این نوشتار استفاده خواهد کرد ولی هیچ‌یک از اینها، به طور خاص نقش بازیگران منطقه‌ای مورد بحث را مورد توجه و بررسی قرار نداده‌اند. بنابراین انجام تحقیقی در این زمینه ضرورت می‌یابد. پایان‌نامه حاضر می‌کوشد برخی از ضعف‌های عمده در ادبیات مربوط به صلح خاورمیانه و نقش بازیگران مختلف را بر طرف نماید هر چند که مانند سایر منابع خالی از اشکال نیست. کار جدیدی که در این خصوص صورت گرفته این است که به نقش چهار کشور از اصلی‌ترین بازیگران منطقه‌ای حاضر در روند صلح خاورمیانه می‌پردازد و مواضع آنها را تبیین می‌کند در حالی که سایر منابع فقط به صورت کوتاه و مختصر و پراکنده به این موضوع می‌پردازند. همچنین سعی می‌کند از ابعاد مختلف سیاست خارجی کشورها برای تبیین بهتر مواضع و منافع کشورهای مورد بحث استفاده نماید چیزی که در سایر منابع به آن پرداخته نشده است.

۱-۵- پرسش پژوهش

چرا کشورهای ایران و سوریه در برابر روند صلح خاورمیانه مخالفت و مقاومت می‌کنند و در مقابل کشورهای عربستان سعودی و مصر در زمره موافقین روند صلح می‌باشند؟

۱-۶- فرضیه پژوهش

جهت‌گیری کشورهای فوق در رابطه با بحران فلسطین از عوامل متفاوتی سرچشمه می‌گیرد. در حالی که ایران متأثر از مسایل هویتی و ایدئولوژیک و سوریه متأثر از چالش‌های ژئوپولیتیکی به مقاومت در برابر طرح صلح ادامه می‌دهند مسایل امنیتی علت اصلی همراهی مصر و عربستان با طرح‌های صلح است.

۱-۷- تعریف مفاهیم

در متن این پژوهش مفاهیمی چون سیاست خارجی، خاورمیانه، منازعه، صلح خاورمیانه را ملاحظه می‌کنیم که باید منظور خود را از این مفاهیم و کاربرد آن را مشخص و تبیین نماییم. تعریف این مفاهیم از آن نظر ضروری و دارای اهمیت است که مبنای نظری این پژوهش را تشکیل داده و در درک بهتر و عمیق‌تر متن کمک می‌کند. بنابراین در اینجا به اختصار به تعریف مفاهیم مورد نیاز پرداخته می‌شود:

سیاست خارجی^۱

مفهوم سیاست خارجی از جمله مفاهیمی است که به موازات تحولات بین‌المللی و مناسبات میان دولت‌ها، دستخوش دگرگونی و تغییرات شده است و اندیشه‌ورزان این حوزه مطالعاتی، در ارائه تعریفی واحد و مورد اجماع عاجز بوده‌اند. لکن همچنان که تئودور کلمبیس و جیمز ولف بیان داشته‌اند آنچه که کم و بیش در تمامی تعاریف مذکور به چشم می‌خورد اشاره به دو عنصر بنیادین سیاست خارجی، یکی اهداف ملی و دیگری ابزار نیل به آن اهداف می‌باشد. از این نقطه نظر می‌توان آن را به مثابه "کنش یک دولت در برابر سایر واحدها یا پدیده‌های بین‌المللی تلقی کرد که با بکارگیری ابزارها و متدهایی به تعقیب و تحقق اهداف آن کشور می‌پردازد." (ونت، ۱۳۸۴: ۲۵).

خاورمیانه^۲

تعریف دقیق خاورمیانه به راحتی امکان‌پذیر نیست. جرج لنچافسکی افغانستان را جزء خاورمیانه می‌داند. در حالیکه سایر پژوهشگران این مساله را قبول ندارند. خاورمیانه منطقه‌ای که سرزمین‌های میان دریای مدیترانه و خلیج فارس را شامل می‌شود. بسیاری از تعاریف خاورمیانه چه در کتاب‌های مرجع و چه در اصطلاح عامیانه آن را ناحیه‌ای در جنوب غربی آسیا و در برگیرنده کشورهای بین ایران و مصر معرفی می‌کنند. باری بوزان، کشورهای ترکیه، قبرس و سودان را جزء خاورمیانه نمی‌داند. در صورتی که این کشورها جزء خاورمیانه هستند و در این مورد اتفاق نظر وجود دارد. در این تحقیق منظور از خاورمیانه کشورهای ایران، ترکیه، قبرس، عراق، عربستان سعودی، مصر، لبنان، اسرائیل، اردن، اراضی خودگردان فلسطین، یمن، سودان، کویت، قطر، بحرین، امارات عربی متحده، عمان است. (جعفری ولدانی، ۱۳۸۸: ۱۶).

^۱ Foreign policy

^۲ Middle East